

Грїбова Д.В.

УДК 338.43:635.1.8

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ

Анотація. Ринкові трансформації, що тривають в аграрній сфері, загострили існуючі неузгодженості між виробниками овочів та переробною сферою в ланцюгу «виробник – споживач», продемонструвавши наслідки цінового диктату переробних підприємств у вигляді скорочення обсягів продукції, що направлялася сільськогосподарськими виробниками на переробку. В цьому зв'язку слід вирішувати питання пошуку нових реалізаційних схем з урахуванням специфіки зонального розміщення овочівництва. У статті обґрунтовано напрями підвищення економічної ефективності виробництва овочів в умовах реформування аграрного сектору та запропоновано заходи щодо ефективної взаємодії між виробниками та переробниками овочевої продукції.

Ключові слова: ефективність, виробництво, овочі, продукція, овочівництво, ринок, рентабельність.

Аннотация. Рыночные трансформации, происходящие в аграрной сфере, заострили существующие несогласованности между производителями овощей и перерабатывающей сферой в цепи «производитель - потребитель», продемонстрировав последствия ценового диктата перерабатывающих предприятий в виде сокращения объемов продукции, направляемого сельскохозяйственными производителями на переработку. В этом связи необходимо решать вопросы поиска новых реализационных схем с учетом специфики зонального размещения овощеводства. В статье обоснованы направления повышения экономической эффективности производства овощей в условиях реформирования аграрного сектора и предложены мероприятия по эффективному взаимодействию между производителями и переработчиками овощной продукции.

Ключевые слова: эффективность, производство, овощи, продукция, овощеводство, рынок, рентабельность.

Summary. The market transformations occurring in agrarian sphere, have pointed existing inconsistency between manufacturers of vegetables and processing sphere in a circuit « the manufacturer - the consumer », having shown consequences of price dictatorship of the processing enterprises as reduction of volumes of production, is directed by agricultural manufacturers for processing. It is necessary for communication to solve questions of search new circuits in view of specificity of zone accommodation of vegetable growing. One of directions of increase of efficiency of vegetable growing is application of new technologies, in particular drip irrigation. Practical introduction of the given technology testifies to the important growth of productivity, decrease in industrial expenses for a unit of production and, as result, increase of profitability of branch. With the purpose of revealing features of manufacture, processing and selling of the vegetables essentially influencing a level of economic efficiency of branch by us four zones of cultivation of vegetables have been allocated: suburban, resort, zone of the processing enterprises and industrial. The directions of increase of economic efficiency of manufacture of vegetables in conditions of reforming of agrarian sector and actions on effective interaction between manufacturers of vegetable production are offered.

Keywords: efficiency, manufacture, vegetables, production, vegetable growing, market, profitability.

Постановка проблеми. Розвиток товарного овочівництва в умовах реформування аграрного сектору має важливе значення у вирішенні продовольчої проблеми. В останні роки у харчуванні населення суттєво зросло значення овочів. В процесі реформування сільськогосподарського виробництва у господарській формувannya ринкового типу рівень розвитку овочівництва в Україні має тенденцію до зростання.

Особливістю сучасного стану овочівництва є те, що 90% валового збору овочів вирощується в господарствах населення, де виробництво характеризується високими затратами ручної праці при низькому рівні товарності. Більшість цих господарств ставить собі за мету самозабезпечення, і вони не можуть в повній мірі забезпечити населення необхідною кількістю овочів, які б за цінами відповідали рівню доходів громадян.

Подальший розвиток овочівництва вимагає опрацювання системи заходів у реформованих в ринковій структурі підприємствах, як значний резерв у напрямі підвищення ефективності галузі шляхом забезпечення приросту обсягів продукції, збільшення рівня товарності, скорочення матеріальних і трудових затрат у розрахунку на одиницю продукції та підвищення рентабельності.

Ринкові трансформації, що тривають в аграрній сфері, загострили існуючі неузгодженості між виробниками овочів та переробною сферою в ланцюгу «виробник – споживач», продемонструвавши наслідки цінового диктату переробних підприємств у вигляді скорочення обсягів продукції, що направлялася сільськогосподарськими виробниками на переробку. В цьому зв'язку слід вирішувати питання пошуку нових реалізаційних схем з урахуванням специфіки зонального розміщення овочівництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання підвищення ефективності в овочівницькій галузі знайшли висвітлення у працях В.І. Бойка, В.І. Криворучка, Л.Є. Мірошника, А.І. Шумейка та ін. Проте недостатньо висвітленими виявились питання розвитку овочівництва в умовах ринкового середовища, сучасних форм агропромислової інтеграції та підвищення ефективності галузі.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності виробництва овочів в умовах реформування аграрного сектору.

Результати дослідження. Одним з напрямів підвищення ефективності овочівництва є застосування нових технологій, зокрема крапельного зрошення. Практичне впровадження даної технології свідчить про істотне зростання урожайності, зниження виробничих затрат на одиницю продукції і, як результат, підвищення прибутковості галузі.

З метою виявлення особливостей виробництва, переробки і збуту овочів, які суттєво впливають на рівень економічної ефективності галузі нами було виділено чотири зони вирощування овочів: приміська, курортна, переробних підприємств та індустріальна.

Приміська зона характеризується наявністю великої кількості господарств-виробників овочів. Основна частина продукції реалізується тут одразу після збору врожаю, а решта зберігається у сховищах та реалізується через власні магазини або посередницьким структурам. Вихід виробників на місцеві ринки ускладнюється конкуренцією та відсутністю у більшості виробників власної торговельної мережі.

Курортна зона відрізняється наявністю розважальних закладів, центрів лікування та відпочинку, діяльність яких має переважно сезонний характер. Тому овочі, що вирощуються господарствами даної зони, реалізуються після збирання врожаю у повному обсязі на місцевих ринках та курортним закладам. Характерною рисою ринку курортної зони є високий рівень реалізаційних цін і вимогливість споживачів щодо якості продукції.

Зона переробних підприємств характеризується наявністю підприємств з переробки вирощеної господарствами продукції. Особливістю господарств даної зони є досить великі обсяги валового збору овочів у поєднанні з відносно низькими реалізаційними цінами, оскільки продаж вирощених овочів відбувається одразу великими партіями.

Індустріальна зона характеризується наявністю в містах промислових об'єктів з великою кількістю працюючих. З огляду на це рівень ефективної роботи промисловості значною мірою впливає на рівень платоспроможного попиту на свіжі овочі в даній зоні.

При визначенні раціональних обсягів виробництва овочів у вказаних зонах нами використано наступні методичні підходи. На першому етапі дослідження необхідно визначити показники, які найбільш повно характеризують ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту та залежать від обсягу валового збору. Це рівень товарності, собівартість, трудомісткість, ціна реалізації та рівень рентабельності.

Оскільки зв'язок між досліджуваними показниками характеризувався нерівномірними змінами результативної ознаки при зростанні факторної, то нами було обрано як форму математичного зв'язку параболу другого порядку.

На другому етапі обґрунтовано тісноту залежності між факторними та результативними ознаками, характеристику зв'язку та ступень достовірності розрахунків. Для цього аналізувалися значення коефіцієнтів кореляції та значення показника t-критерію Стьюдента.

На третьому етапі методом підстановок розрахували показники, що характеризують ефективність виробництва залежно від фіксованих значень валового збору. Згідно з розрахунками нами обрано ефективні варіанти співвідношення факторних і результативних ознак обсягів виробництва продукції.

На четвертому етапі нами розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності овочівництва на основі аналізу тенденцій, що впливають з розміру раціональних обсягів виробництва, впровадження новітньої технології, вивчення особливостей регіональної кон'юнктури в окремих зонах вирощування овочів даного регіону.

Потрібно враховувати дію тенденції до формування споживчого попиту за участю посередника, коли переважна більшість даних підприємств займають монопольне становище на ринку.

Необхідно підвищити роль спеціалізованих господарств, які здатні не тільки ефективно займатися вирощуванням овочів, але й спроможні виконувати важливу соціальну функцію, реалізуючи якісну овочеву продукцію за нижчими цінами й забезпечувати нові робочі місця.

Одним з основних напрямів підвищення ефективності овочівництва є поглиблення інтеграційних процесів. Ми розглядаємо два основних варіанти розвитку інтеграції: перший - в ролі інтегратора виступає переробне підприємство, і другий - інтегратором є виробник сільськогосподарської продукції.

При визначенні обсягів виробництва, рівня ефективності овочівництва відкритого ґрунту на перспективу, нами використано наступні методи прогнозування: екстраполяції, опитування експертів і розрахунково-конструктивний.

Дослідження свідчать, що галузь розвивається за рахунок інтенсифікації виробництва. Проте слід відзначити, що приріст обсягів виробництва овочів забезпечили в основному господарства населення, в яких збільшилися площі під овочами, а урожайність була вищою порівняно із сільськогосподарськими підприємствами, в яких площі овочевих культур істотно скоротились, головним чином за рахунок зменшення чисельності господарств, що вирощують овочі.

Сучасний ринок овочів являє собою результат великої кількості різного роду економічних процесів, що відбувалися в аграрній сфері останніми роками. З одного боку, реформовано великі сільськогосподарські підприємства, діяльність яких була тісно пов'язана з переробниками овочевої сировини. З іншого боку, під впливом ринкових механізмів на селі утворилася велика кількість дрібних господарств, що почали займатися овочівництвом.

Велике значення в організації овочівництва має відпрацювання механізму реалізації продукції. Протягом багатьох років питання постачання та реалізації овочів брала на себе держава, нині ж товаровиробникам дуже складно сформулювати нові схеми механізму збуту [2, с. 55].

В умовах ринку виробництво овочів забезпечує не стабільне постачання споживачу якісної продукції, а виживання виробника в умовах конкурентної боротьби. Тому на перший план поряд із модернізацією виробничого процесу висувається питання налагодження гарантованого каналу збуту, який дозволить власнику підприємства отримувати прибутки від своєї діяльності.

У господарствах з валовим збором від 100 до 1000 ц собівартість овочів є набагато вищою за ціни її реалізації, що призводить до збитковості вирощування цієї продукції, не дивлячись на високий рівень їх товарності. Там, де валовий збір овочів коливався від 1000 до 3000 ц, собівартість продукції набагато нижча і виробництво є прибутковим.

Найнижча собівартість у господарствах 6-ї групи з валовим збором овочів понад 3000 ц. Вони отримали найбільшу масу прибутку, що є найважливішим для підприємця. В той же час розмір прибутку в розрахунку на 1 ц

овочів був найвищим у сільськогосподарських підприємствах 4-ї групи, що пов'язано з найвищими реалізаційними цінами та високим рівнем товарності овочів.

На рівень прибутковості галузі значною мірою впливає здатність виробника повністю реалізувати вирощену продукцію за прийнятними для нього цінами. Проте дана проблема поки що залишається невирішеною для значної кількості сільськогосподарських виробників. Зменшення втрат від неповної реалізації продукції є одним з основних напрямів підвищення економічної ефективності галузі. Вирішенням цього питання може бути досягнуто за рахунок пошуку нових реалізаційних схем.

Розвиток кооперації овочівницьких господарств із переробником та реалізатором у системі ринкового механізму повинен бути спрямований на забезпечення гарантованого збуту вирощуваної продукції. У цьому зв'язку найбільш перспективною є організація інтегрованого формування на принципах, коли інтегратором стає виробник овочевої сировини.

Цей процес має наступні основні варіанти реалізації. Перший передбачає для виробника насамперед налагодження взаємодії з реалізатором, для того, щоб здійснювати гарантований збут вирощених овочів як у літньо-осінній, так і в зимово-весняний періоди. Другий ставить першочерговим завданням для інтегратора встановлення бізнес-контакту з переробним підприємством. У такий спосіб виробник одержує стабільний канал реалізації свіжих овочів на переробку, причому збут здійснюється у великих обсягах. В результаті з'являється додатковий стимул до збільшення обсягу вирощування овочів в обсягах, асортименті та якості, потрібних переробному підприємству.

Висновки:

1. Ефективного функціонування овочівництва в ринковій системі можна досягти лише за умов добре налагодженого виробничо-реалізаційного механізму. В теперішніх економічних умовах збут продукції часто стає головною проблемою для виробників овочевої продукції.
2. У сучасних умовах спостерігається тенденція щодо зростання впливу на характер споживчого попиту посередницьких структур. Для подібної ситуації характерна ізольованість виробника від процесу збуту кінцевої продукції, а також здатність посередника реалізовувати споживачу той товар, який він вважає потрібним продати. Переконавання, що в умовах ринкових відносин споживач має свободу вибору, є вірним лише частково.

Джерела та література:

1. Катюха Д. М. Економічний стан та перспективи розвитку галузі овочівництва закритого ґрунту / Д. М. Катюха // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2001. – №43. – С. 223 – 225.
2. Перепелиця Н. М. Економічна ефективність інновацій в овочівництві і баштанництві / Н. М. Перепелиця // АгроІнком. – 2006. – № 2. – С. 54–57.
3. Роганіна В. Є. Розвиток овочівництва закритого ґрунту при переході до ринку / В. Є. Роганіна // Вісн. ХДАУ. Сер. «Економіка АПК і природокористування». – 1999. – №3. – С. 112–116.
4. Улянич К. Ф. Проблеми ефективного виробництва овочевої продукції в аграрних підприємствах / К. Ф. Улянич // Збірник наукових праць УДАУ. – 2006. – Вип. 63.– Ч. 2.– С. 170–175.

Григорьева Е.В., Солдатов М.А.

УДК 519.863:338.27

ВОПРОСЫ УСТОЙЧИВОСТИ РЕШЕНИЙ ДИНАМИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ОПТИМАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

***Аннотация.** Произведено описание и анализ динамической модели формирования годовой производственной программы предприятия с учетом финансовых требований. С применением методов имитационного моделирования исследована стохастическая динамическая модель, которая позволяет оценить устойчивость оптимальных решений, построить вероятностные распределения результирующих показателей, произвести подстройку параметров и переменных управления исследуемой системы.*

***Ключевые слова:** Прогнозирование, планирование, динамическая модель, производственная программа, стохастическая модель, имитационное моделирование.*

***Анотация.** Зроблений опис та аналіз динамічної моделі формування річної виробничої програми підприємства з урахуванням фінансових вимог. Із застосуванням методів імітаційного моделювання досліджена стохастична динамічна модель, яка дозволяє оцінити стійкість оптимальних рішень, побудувати імовірнісні розподіли результируючих показників, призвести підстроювання параметрів і змінних управління досліджуваної системи.*

***Ключові слова:** Прогнозування, планування, динамічна модель, виробнича програма, стохастична модель, імітаційне моделювання.*

***Summary.** The dynamic model of the formation of enterprise annual production program is constructed and analyzed. With use of optimization techniques an optimal production plan is calculated, the dynamics of output variables is studied, effect of boundary conditions of the optimal plan is analyzed. The required value of the loan is determined in order to satisfy the financial constraints. Addition of financial aspects to the original production model has led to significant changes in the results of production planning. With use of simulation techniques a series of experiments with stochastic dynamic model are conducted, which allowed to investigate the stability of optimal solutions for deterministic dynamic model, to identify the laws of distribution of endogenous variables, to determine the characteristics of the general population estimates of the output variables and confidence estimates for control variables of the model. The results of stochastic algorithmic modeling allowed to find*